

zijn voorganger en hij ze als konservatief onderkende, niet heeft afgekeurd. Integendeel, toen de storm in de Indische wereld over de omloopting van de „Java-Bode" opstak en de Bataviasche Handelsvereniging 't blad boycotte, kon zijn redacteur aan Potgieter schrijven (7 Aug. '68): „De uitgever van de „Java-Bode" is op myne hand..."

Op deze wijze heeft de auteur van de in behandeling zijnde studie den eersten in den titel genoemden letterkundige van de op hem geworpen blaam gezuiverd. Hij teekent hem aldus:

„Ziehier een man, een onbemiddeld man, die als predikant begonnen is een gevaarlijke rondborstigheid te betrachten, waar anderen zwegen en de kat uit den boom keken, die daarna als politikus opnieuw de gevaarlijkste partij heeft gekozen, die als litterator zijn gehele leven lang door het publiceren van harde maar heilzame waarheden tegenwerking heeft getrotseerd en rijklijk ondervonden — en omdat deze kranige kegel in zijn zorg „voor lieve vrouw en kind" — mischien — een enkele maal over de schreef is gegaan, omdat tijdens den harden strijd voor het eigen zoowel als voor een waardiger bestaan der natie, in het staal van dit sterke karakter enkele schatten zijn geslagen, heeft onze officiële kritiek voor dezen voortrekker geen vriendelijker gezicht over dan het zeer bedenkelijke van den eenen en het streng afkeurende van den anderen professor!"

Gelijk bekend, heeft „het Geval" ook op Potgieter een onaangename indruk gemaakt. Reeds Huët's vertrek naar Indië heeft hij dezen eigenlijk blijvend kwalijk genomen en daarbij kwam dan nog de vrije overtocht en de opdracht! Huët heeft tegenover zijn vriend geen schuld bekend, omdat hij geen schuld erkende. Maar Potgieter legde zich daar zoo maar niet bij neer en in de correspondentie dezer beide voortijgers komt vele malen terloops of meer opzettelijk, het Geval ter sprake. Saks heeft deze correspondentie nauwkeurig bestudeerd en daarin de verhouding van Busken Huët en Potgieter op waarlijk voortreffelijke wijze getoekend, zóó, dat ook ten dezen van den eerste alle verdenking zelfs van lage huichelarij en bedrog voor immer is verwijderd.

En daarin ligt tenslotte het sympathieke en de beteekenis van dit boek: het plaatst Huët in een gunstiger licht en beziet zijn menscheijken „mistap" niet enghartig, maar ruim, begrijpend. Daarbij: Saks' studie is een meesterstuk van historische kritiek en zielkundige analyse. Het komt mij voor, dat de waarde van zijn arbeid als zodanig verre uitgaat boven de beteekenis van het Geval, waarmee hij zich bezig hield.

M. J. LEENDERTSE.

Een bewering van Prof. Brouwer.

Enkele weken geleden gaf ik een artikel over de Inleiding op den Bijbel onder Boek van de Week, welke Inleiding kwam van de hand der ethische hoogleraren Obbink en Brouwer uit Utrecht.

Daarop is door prof. Brouwer geantwoord.

Ik acht dit antwoord duidelijk genoeg en type-rend genoeg, om er eens een enkel nuchter woordje op te antwoorden. Men zuchtte niet kritiek op kritiek op kritiek. Want het is wel eens goed, te zien, hoe hoogleraren zich vergeten kunnen en hoe de menschen, die altijd zoo van de liefde en den goeden smaak spreken, demonstreeren, dat zij zelf er tegenover de gereformeerden niets van weten willen.

Terwille van de plaatsruimte geef ik nu alleen het artikel van prof. Brouwer; volgende week zal ik er enkele opmerkingen aan verbinden.

Prof. dr A. M. Brouwer dan heeft goedgevonden, het „Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur" met dit geschrift op te frisschen.

Wie een boek uitgeeft, moet kritiek verwachten. Hij verlangt niet anders: alleen zoo komen we verder. De gemaakte opmerkingen kunnen aanleiding geven tot herziening en verbetering van het geschrevene, en bij een eventueel volgendend druk wordt van de kritiek een dankbaar gebruik gemaakt. Maar het is niet mogelijk, en ook niet wenschelijk, op de geleverde kritiek telkens met anti-kritiek te antwoorden. De critici verwachten dat ook niet. En wie zou daar belang in stellen?

Doch soms kan er aanleiding zijn van den gewonen regel af te wijken. En die aanleiding meen ik te vinden in een uitvoerige bespreking, die door het „Gereformeerde" weekblad „De Reformatie" gewijd wordt aan onze „Inleiding tot den Bijbel".

Het is de eerste bespreking die mij onder de oogen kwam. Nauwelijks was het boek verschenen, of daar verscheen ook dit artikel. Voor zooveel belangstelling niet anders dan dank. Nu zouden we hiermee kunnen volstaan in een particulier schrijven, wanneer deze bespreking als symptoom van een bepaalde richting in ons volksleven niet een nadere beschouwing verdiende.

Het is een artikel van ruim vier kolommen, voor een bespreking niet gering. Een kritiek naar een beproefd recept: eerst de vorm geprezen, de populaire stijl, druk, papier en uitgever. Dat is welwillend, wat met erkentelijkheid wordt opgemerkt. Doch dan mogen ook de bezwaren komen, want de welwillendheid is voldoende gebieken.

Wat zijn de bezwaren? Ze komen hierop neer. Waar-

de lezers van „De Reformatie", meent niet dat de „Gereformeerde" theologen geen kennis hebben van de vragen, die op de „Inleiding tot den Bijbel" betrekking hebben. Neen (en dan letterlijk): „er is ook een gereformeerde wetenschap. Zeker, die is nog pas aan het opkomen, speciaal als men denkt aan de „Inleiding" op het Oude en Nieuwe Testament. Maar ze groeit dan toch". Hebt daarom wat geduld; leest niet die Utrechtsche Inleiding, maar wacht op de komende „Gereformeerde". Want dat mooi uitgegeven boek geeft niet anders dan „resultaten der ethische theologen van dezen tijd". En deze ethische theologie is gevaarlijk, is onaannemelijk, want zij leeft niet uit de Openbaring maar uit de evolutie. „En daarmee is voor een gereformeerde alles uit".

Ik heb mij de oogen eens uitgewreven, en toen het artikel nog weer doorgelezen. Werkelijk, ik heb me niet vorgist; het staat er zoo. Ellacy, ik arme, die de bijzondere openbaring steeds met bijzondere voorliefde belijdt en naar voren brengt, ik ben een evolutionist. „En daarmee is voor een gereformeerde alles uit".

Nu heb ik dan ook begrepen, waarom dit artikel het verschijnen van het boek zoo op den voet moest volgen. Het is het onveilige sein dat voor de lezers van „De Reformatie" moest geschieden worden. Een ernstige waarschuwing, zich toch niet in te laten met dit evolutionistische boek en nog even te wachten, totdat ook de „gereformeerde" Inleiding gereed is. Dit noemt men leiding geven aan het „gereformeerde" volksdeel.

Hierop te wijzen als op een symptoom van een eigenaardige geestesgesteldheid is wel even de moeite waard.

Het is voor de leiders van dit volksdeel levensbehoefte, de antithese naar voren te brengen. Zij kennen slechts een of—of of revelatie naar hun begrip of evolutie. Wie niet de revelatie, de openbaring, belijdt in den vorm dien die leiders den jubate achten, behoort tot de evolutionisten. Dat men zonder evolutionist te zijn een ander openbaringsbegrip zou kunnen bezitten dan 'thunne, dat kunnen ze niet vatten. Dit is het eerste merkwaardige feit: het stelsel is hier een belemmering om de waarheid te zien. Om het stelsel te handhaven, worden Christusbelijders buiten het christelijk erf gezet. Hier treffen we de geestesgesteldheid aan, waarvan de Heilhoed eens zei: ter wille van het stelsel verliest hij munt en dille en komijn, maar hevoornamste der wet, recht, hartichtheid en goede trouw, dat laat zij na. Dat is de geestesgesteldheid van de stelselbouwers, van de „Schriftgeleerden" van alle tijden.

Er is nog een ander merkwaardig feit. Wie het artikel in „De Reformatie" goed leest, ziet daarin bezorgdheid, dat de lezers van het blad er eens toe mochten komen, de Utrechtsche „Inleiding tot den Bijbel" te lezen. Daartegen moeten zij gewaarschuwd worden. Ook dit is kenmerkend voor de leiders van dit volksdeel: zij durven hun volgelingen niet overlaten aan eigen strijd met de geestelijke stroomingen en richtingen; zij moeten van de algemeene cultuur en wetenschap gesepareerd worden; er moet zorgvuldigheid worden gewaakt, dat zij alleen lezen de „gereformeerde" boeken en de „gereformeerde" wetenschap, die zich toch ook (zoo staat er letterlijk) „zoo dapper durft laten dienen door het wetenschappelijk onderzoek inzake feitenmateriaal etc. van andersdenkenden uit andere kringen". M. n. w. de gemeentelieden moeten zich laten voorlichten door hun eigen geestelijke leidslieden: die nemen van alles wel voldoende notitie; en zij moeten niet meenen, zelf een oordeel te kunnen vormen. Hier hebben we die geestesgesteldheid, die geleid heeft tot de Roomsche onderscheiding van geestelijken en leken, die de gemeentelieden heeft gemaakt tot onmondigen en in den Index een lijst van verboden boeken heeft weten samen te stellen.

Wij achten dit een zeer gevaarlijke en ook een ongereformeerde richting: te gevaarlijker naarmate zij meent het enig-jubate standpunt in te nemen en het eenig goed-gereformeerde te zijn, met uitsluiting van ieder die ook maar even afwijkt van haar verroomschte opvattingen.

Met roomsch geduld, en met veel arrogantie, tot de volgende week dus.

K. S.

FOLKLORE.

Het Friesche Volkskarakter.

V.

Naast de verstandelijkheid heeft het Friesche karakter een anderen trek, die met de eerstgenoemde moeilijk te vereenigen schijnt.

Ik bedoel: „de zin voor het ideale", in tegenstelling met materialisme en platvloerscheid.

Uit dien zin voor het ideale verklaar ik het verschijnsel, dat het socialisme op het Friesche landvolk zoo gemakkelijk vat heeft kunnen krijgen.

De tijd van het socialisme moge voor velen, voor een goed deel, een strijd zijn voor de belangen van de maag, er zit toch ook een zeer sterk ideëel element in. De belofte van den toekomststaat zal moeilijk vat kunnen krijgen op de ziel, die van geen verheffing weet, boven de dingen, die men ziet en tast en proeft.

Hetzelfde zien we op het terrein van de drankbestrijding. Dat deze strijd vooral onder de moderne Friezen, wier behoefte aan een ideaal in den godsdienst geen bevrediging meer vindt, zoo'n groote plaats heeft en met zooveel enthousiasme gestreden wordt, is m.i. te verklaren uit dienzelfden zin voor het ideale.

Zoo wordt ook verklaarbaar, de groote liefde van het Friesche volk voor eigen taal en land en geboorteplaats en ouderlijk huis.

Zeker, van al die dingen is ook iets bij alle andere rassen, maar niet in die mate als bij de Friezen. De zin voor het ideale maakt hem tot een dichter, die aan al die dingen, die ik daar noemde, verbindt de herinnering van de geneuchten van zijn kindertijd en den glans van vroeger eeuwen toen het Friesche volk vrijer en sterker was dan nu.

Daardoor bleef er in zijn ziel zoo wondera vreugde op als hij, in den vreemde, „om utens", zooals hij zelf het zegt, de taal hoort, die hij sprak bij heit en menen thús; als hij zich weer voor den geest haalt het ouderlijk huis, hoe klein en onbetekenend op zichzelf, als hij weer denkt aan het dorpie, waar hij geboren werd, al zal een vreemde, daaraan niets b-koorlijks zien.

Hij weet al die dingen uit te tillen boven de wereld van het meet en weegbare en te zetten in de glanzende wereld van het ideale.

Daarom moet ge den echten Fries ook niet aankomen met de nuchtere opmerking: „Och, wat scharrelt ge toch voor dat Fries; ge kunt er zoo weinig ver mee komen; ge hebt er zoo weinig aan".

Alsof een Fries, als hij zijn taal koestert en zich vermeidt in het laten klinken van de Friesche klanken er aan denkt te vragen: heb ik er wel wat aan of, zooals het in het Friesch heet: „Dispin ik er ek hwat mel".

Die zin voor het ideale verklaart ook, dat er onder de Friezen zooveel dichters zijn.

Het is feitelijk maar een klein groepje, dat zich toelegt op de beoefening van de letterkunde; en toch hoeveel verdienstelijke dichters schuilen er in dat kleine groepje.

Een typische vertegenwoordiger van hen is de „Sjoongen", A. M. Wijnga van Nijawier.

Een man, gewoon uit het volk; die zijn brood met hard werken, ontworstelen moet aan de taale klei-kuiten van Oost-Dongeradeel. Heel alleen heeft hij de psalmen in het Friesch berijmd; en nu kleven er aan die berijming zeker vlekken. Maar daar zijn er vele bij van heerlijke zangerigheid.

En dat is nog maar een deel van zijn werk. Hij heeft zoo fijngevoeld, zoo teer en waar gezongen van allerlei dingen, in de natuur, in het huiselijk leven, in het liefdesleven.

En daarin deed hij niet anders, dan uitzingen wat elke Fries ziet en gevoelt.

Die karaktertrek geeft den Fries een groote mate van levensvreugde.

Het meestgewone krijgt daarboven hem zoo'n bekoorlijken glans; een Fries kan in op zichzelf kleine dingen, zoo kinderlijk genieten.

Dat wordt ook openbaar in den vorm van zijn geloofsleven.

Over het algemeen vindt ge in Friesland weinig het klagen, het zuchten.

Het koninkrijk der hemelen is voor den Fries de schat, die rijk maakt, de parel, die het oog bekoort door zijn flonkerende schoonheid.

De Friezen houden daarom ook zooveel van de Christelijke Feesten.

De gestalte, waarin op die dagen het Christendom voor hun oog treedt, spreekt hun zoo toe.

En heelmaal houden ze er niet van, dat op die dagen, ook niet op den tweeden feestdag, een andere stof behandeld wordt, dan de „geschiedenis".

Hoe dogmatisch ze overigens aangelegd zijn, op die dagen moet de geschiedenis spreken.

Dat hoort er bij.

Als op Kerstmis Lukas 2 gelezen wordt, dan ziet de bedaaide vader, de nu al grijzende moeder zich weer als kind in de kerk, toen zij ook al diezelfde klanken opvingen en het hun daarbij zoo wel te moede was.

En in die stemming wenschen ze heel dat feest te blijven.

Een preck over een dogmatische stof heeft niet dat bijzondere, dat de Fries op den feestdag zoekt.

Het spreekt vanzelf, dat een gemoed, dat zoo is aangelegd, ook wel vatbaar is voor diepe smart; maar dan de smart van het heimwee.

Niet de smart van het: „Het leven is toch niets", maar de smart van het: „Het leven kan toch zoo schoon zijn, en het leven is voor mij toch zoo heerlijk geweest en dat ik dat nu missen moet".

Het is de smart niet over het aanwezig zijn van de duisternis, maar over het afwezig zijn van het licht.

En daarom een smart, die blijft hopen op een schreeuwen om den terugkeer van het licht.

De smart van Psalm 42.

Just omdat de Fries zoo diep genoten heeft van de schoonheid zijner klotende moren en van den vrede zijner wijde velden, daarom kan hij schreien van heimwee in de verte, in het geraas der steden.

Maar het is de herinnering van en het hopen op diezelfde genieting, die hem in zijn heimwee overleind houdt.

Hij verstaat zoo in zijn smart, het:

„O, mijn ziel, wat buigt ge u neder,
Waartoe zijt gij in mij ontrust,
Voedt het oud vertrouwen weder,
Zoek in 's hoogsten lof uw lust.

Welch
wanneer
stellen w
zijn, di
onze be
het rijk
Zulke
terd in
Toch b
verschij
en cultu
doen opk
konst te

En g
lijken ze
gebied v
onderzoel
dom sla
hoe het
den moe
inzen tij

De we
merkt pr
geplaatst
hem over
het „Neu
stige wer
geweer e
ook niet
telijke w

In de
der geest
rijke pla
Zij bijt
den eind

Toch i
beperkt
der bodi
zal blijv
de Heide
victorie

Het z
Richter,
licht. Al
zending
probleme
cultureel

Hij is
bedriegt
vermengt
van een

In de
een verr
Toen

kenland
Azle en
een syn
gantische
Oosterscl

tocht na
Cappado
sche Jal
sische M

„Het l
men van
deze ver
tijd eonv
of ook e
bevrucht

Tenslo
vermengt
dat keiz
religie v
won het
en niem

En ni
en godsc
Zie, h
ganda d
laten.

Het H
op, maa
Amerika.

De We
lis hun
temidden
vreemde

Met h
eerste ee
beteeken
nu handl
den wed
weer tri
den was

Zal het
die god
handhavi

Het is